

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК «ЧЕТВЕРТА ВЛАДА»

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглянуто поняття «влада», формування принципів ідеальної влади, її соціальні норми та цінності в регулюванні життєдіяльності суспільства, еволюція категорії влади в історико-соціологічному процесі, методи втілення владної волі, роль громадської думки у процесі демократизації влади, проаналізовано вплив засобів масової інформації (ЗМІ) на суспільство, розглянуто їх роль та місце у політичному житті країни.

Ключові слова: засоби масової інформації (ЗМІ), влада, суспільство, еволюція категорії влади, історико-соціологічний процес, дослідження влади, принципи ідеальної влади, суб'єкт влади, методи втілення владної волі, соціальні норми, соціальні цінності, роль громадської думки.

Abstract

The article discusses the concept of "power", the formation of the principles of ideal power, its social norms and values in regulating the society's life. Evolution of the category of power in the historical and sociological process, methods of the implementation of the will of power, the role of public opinion in the process of democratization of power, analyzed the influence of the media (Media) to society, their role and place in the political life of the country are considered.

Keywords: mass media, power, society, evolution of the category of power, historical and sociological process, research of power, principles of ideal power, subject of power, methods of embodiment of authority, social norms, social values, role of public opinion.

Поняття «влада» є одним із центральних у загальній соціології та соціології політики. Воно дає ключ до розуміння природи соціальних та політичних інститутів, соціально-політичних рухів і самої політики, а також особливого типу суспільних відносин – владно-вольових. Визначення поняття «влада», еволюція концептуальних уявлень про владу в історико-соціологічному процесі, принципи ідеальної влади, методи втілення владної волі, проблеми визначення сутності влади в сучасних західних концепціях, соціальні норми, соціальні цінності, роль громадської думки в у процесі демократизації влади аналізується в роботах [1-7].

Сучасна людина, постійно перебуваючи в суспільстві, повсякчас зазнає впливу від інформаційного поля (мас-медійний простір), яке постійно генерується засобами масової інформації (ЗМІ). До ЗМІ належать: телебачення, газети, радіо, журнали та Інтернет. Згідно із міжнародним стандартом, друкованими засобами масової інформації є періодичні друковані видання (преса) - газети, журнали, бюлетені тощо і разові видання з визначеним тиражем; аудіовізуальними засобами масової інформації є: радіомовлення, телебачення, кіно, звуко-, відеозапис тощо, які є каналами комунікації [8].

За рахунок таких каналів комунікації ЗМІ викликають стереотипізацію політичного мислення суспільства, таким чином впливаючи на політичні процеси країни. Стереотипізація у мас-медіа – це процес формування ЗМІ хибних уявлень про соціальні і політичні явища, патерни поведінки людей і про навколишній світ загалом; приписування певним суб'єктам або явищам тих властивостей, якими вони не володіють насправді, з метою їх подальшого транслювання через канали комунікації. Консервативність та емоційно-оцінна спрямованість стереотипів можуть стати причиною посилення медійного впливу на масову свідомість. Одночасно, зважена медіаполітика і правильна організація комунікаційних процесів здатні оптимізувати оцінну діяльність масової аудиторії стосовно важливих соціальних об'єктів [9].

З цього стає зрозумілим те, що в умовах певної політичної ситуації ЗМІ дозволяють здійснювати маніпулювання з метою стабілізації або розхитування даної політичної системи. Оскільки ЗМІ формують громадську думку, яка є формою політичної свідомості, то створюється певний вектор політичної спрямованості серед окремих елементів соціуму (об'єкти влади), що в сукупності створюють відповідний електорат нав'язаної політичної волі окремими суб'єктами. Це пояснюється тим, що більшість населення долучається до політичних процесів не безпосередньо, а опосередковано через ЗМІ («сидячи на дивані» важко перевірити достовірність інформації).

Поряд із цим, ЗМІ створюють зв'язок між громадськістю та політичними подіями, висвітлюючи і пояснюючи не тільки хід та розвиток політичних процесів, але й діяльність судової і законодавчої гілок державної влади. Від того як висвітлюються та пояснюються політичні процеси, політичні події, діяльність гілок влади та новини, що здатні викликати резонанс у суспільстві з певним політичним або соціально-вибуховим підґрунтям, ЗМІ можна поділити на державні, недержавні, нейтральні (громадські) та приватні.

У суспільстві обов'язково повинні існувати державні ЗМІ. Без цього держава не зможе належним чином виконувати свій конституційний обов'язок із опублікуванням законодавчих актів. Державними є ЗМІ, які засновані державним органом. Всі гілки державної влади повинні мати рівні можливості доступу до ЗМІ, щоб не допускати посилення однієї з них і розбалансованості державного механізму.

У демократичному суспільстві обов'язково повинні бути і недержавні ЗМІ. Вони покликані виконувати функції постійного критика та офіційного опонента державної влади. Громадськість потребує інформації про діяльність державних органів і посадових осіб. Інформованість дає їй можливість адекватно змінювати поведінку в різних політичних ситуаціях, приймати правильні політичні рішення. Для того щоб ЗМІ функціонували нормально, важливо, щоб вони були і залишалися розділеними [10].

Об'єктивні громадські ЗМІ підтримують демократичний устрій, розкриваючи певні політичні й державні спотворення (корупція, незаконні судові рішення та ін.), таким чином, виконуючи стабілізаційну функцію влади [5].

Закономірно, що в суспільстві, заснованому на приватній власності, існують приватні ЗМІ. Разом з тим в суспільствах з розвиненою ринковою економікою вже прийшло розуміння, що ринок урізує свободу інформації, розглядаючи інформацію не в якості суспільної цінності, а в якості товару, що підлягає присвоєнню приватними особами. Проте Україна є перехідною державою (станом на 2016 рік всесвітньому рейтингу СРІ Україна посіла 131 місце зі 176 країн), а приватні ЗМІ по суті виконують «політичні замовлення» щодо виправдання чи засудження тих або інших політичних подій, справ, широких суспільних резонансів, пов'язаних з представниками державної влади тощо [11]. Тому для української політики залишаються важливими громадські та приватні ЗМІ. При цьому приватні ЗМІ часто мають не достатній рівень політичної об'єктивності (власники медіа ресурсів займаються «медійним (інформаційним) лобіюванням» задля власних інтересів на політичному поприщі). Такі тенденції вимагають від громадськості створення об'єктивних нейтральних засобів масової інформації огляду на це, виникає певний дуалізм мас-медіа: з однієї сторони ЗМІ виступають лише засобом влади, тобто інструментом нав'язування політичних рішень та маніпулювання (керування) суспільством, а з іншої сторони вони сприймається як окрема «наглядно-спонукальна (реактивна)» гілка влади, що пояснюється керуючою функцією засобів масової інформації (хоча у правознавстві виділяють три незалежних одна від одної гілки влади: виконавча, законодавча і судова).

Керуюча функція ЗМІ у суспільно-політичному житті може мати характер як безпосереднього впливу на різноманітні соціальні інститути, так і характер ідеологічного впливу на соціум [3]. Самі ЗМІ при цьому можна назвати соціально-політичним інститутом. Відомо достатньо багато історичних прикладів, коли під впливом поширеної ЗМІ інформації (дезінформації) владні структури, відповідальні посадові особи змінювали свої позиції, приймали серйозні політичні рішення. Але поширенішим і значущішим є їх опосередкований вплив на погляди, настрої, переконання широкого загалу громадян, на формування громадської думки. Наприклад, касетний скандал, пов'язаний з колишнім президентом України Л. Кучмою та вбивством журналіста Г. Гонгадзе, Українська помаранчева революція та Революція гідності. Нині ЗМІ активно використовуються у «гібридній» війні з Росією, з метою гуртування суспільства у боротьбі з агресором.

Можна зробити остаточний висновок: оскільки головним завданням влади є підкорення людей своїй волі, а ЗМІ володіють потужними можливостями впливу на їх свідомість і поведінку, у політичній системі суспільства засоби масової інформації посідають особливе місце, йдучи безпосередньо за офіційними гілками влади. Тому ЗМІ все частіше називають «четвертою владою», проте в цьому залишається певна умовність. Важливо, що адресатом діяльності ЗМІ може бути як суспільство в цілому, так і окремі його частини, тобто реалізується один з найефективніших різновидів комунікацій – віч-на-віч із споживачем політичної інформації. Це дає змогу спрямовано формувати суспільну думку, вести діалог, здійснювати безпосередній політичний контакт, зумовлюючи його «наповнення» та «акцентуацію». З цього виникає думка про те, що «четверта влада» за певних обставин має перевагу над іншими і є більш впливовою за них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А. В. Проблеми визначення сутності влади в сучасних західних концепціях [Текст] / А. В. Слободянюк // Українська культура в іменах і дослідженнях : наук. записки Рівненськ. держ. ін-ту культури. – Рівне, 1998. – Вип. III. – С. 63–67.
2. Слободянюк А. В. Формування принципів ідеальної влади в історії української соціологічної думки кінця XIX – початку XX століття (на матеріалі праць М. Драгоманова та В. Липинського) [Текст] / А. В. Слободянюк // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. праць. – Харків : Видавн. центр Харківськ. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2000. – С. 48–50.
3. Слободянюк А. В. Соціальні норми та цінності як невід'ємні характеристики категорії влади [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". - Вип. 9. - Київ, 2000. - С. 5-7.
4. Слободянюк А. В. Розвиток категорії "влада" в історико-соціологічному процесі [Текст] / А. В. Слободянюк // Соціальні виміри суспільства : збірка наукових робіт молодих науковців. — Київ : Стило, 2001. — Вип. 4. — С. 64-73.
5. Слободянюк А. В. Роль громадської думки у процесі демократизації влади (історико-соціологічний аспект) [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". — Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. — Вип. 10. — С. 17-20.
6. Слободянюк А. В. Еволюція концептуальних уявлень про владу в історико-соціологічному процесі [Текст] : автореф. дис. ... кандидата соціологічних наук : 22.00.01 / Анатолій Володимирович Слободянюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 12 с. - Бібліогр. : с. 9-10 (8 назв).
7. Слободянюк А. В. Методи втілення владної волі в історико-соціологічному процесі / А.В.Слободянюк [Текст] / Науковий вісник південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. – 2005. – № 9-10. – С. 24-30.
8. Лозовицький О.П. Засоби масової інформації // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.
9. Варех Н.В. Стереотип як засіб формування комунікаційної компетенції в системі мультилінгвальної освіти [Електронний ресурс] / Н.В. Варех. // Соціальні комунікації. – 2014. – №4. – С. 9–12.
10. Протасов В. Н. Теория права и государства : конспект лекций / В. Н. Протасов. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2013. — 191 с.
11. Безкарність та недієве правосуддя тримають Україну на корупційному дні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/news/bezkarnist-ta-nediieve-pravosuddia-trymaiut-ukranu-na-koruptsiinomu-dni/>

Хоменко Олександр Сергійович - студент групи 1 ЗВ-14б, факультет машинобудування і транспорту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Слободянюк Анатолій Володимирович, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету.

Khomenko Alexander S. - student group 1 ZV-14b, Faculty of Mechanical Engineering and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Slobodyanyuk Anatoly V.- PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnytsia National Technical University.